

OLIV TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Jumanov Otabek Xoshim o'g'li

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Xorijiy tillar fakulteti dekan o'rinbosari
otabek940506.ru@mail.ru

Annotatsiya: Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda jamoatchilik bilan aloqalarni tartibga solish axborot jamiyatining muhim xususiyati hisoblanadi. Raqamlashtirish jarayoni innovatsion hodisa, madaniy qadriyat va zamonaviy geomakon uchun noyob yangilikdir. Raqamli ta'lim tizimini shakllantirish va rivojlantirish murakkab, lekin juda dolzarb masaladir. Ushbu maqolada oliy ta'limni raqamlashtirishning maqsad va vazifalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, ta'lim, oliy ta'lim, oliy ta'lim tizimini raqamlashtirish maqsadi, oliy ta'lim tizimini raqamlashtirish vazifalari.

Rivojlanish insoniyat jamiyatiga xos xususiyatdir. Insoniyat tarixiy shakllanishining barcha bosqichlari ma'lum davrlarda sodir bo'lgan muhim ijtimoiy hodisalar asosida rivojlandi. Yozuvning paydo bo'lishi, matbaachilikning joriy etilishi, o'qitishda texnik vositalar va innovatsion pedagogik texnologiyalarning qo'llanilishi ma'lum davrlarda jahon ta'limida yangi tarixiy jarayonlar sodir bo'lganligidan dalolat beradi. Bu jarayon har bir ta'lim tizimida o'ziga xos "inqilobiy hodisa" bo'lganiga shubha yo'q. Ammo shuni aytish mumkinki, 20-asrda global ma'lumotlar keltirib chiqargan raqamlashtirish barcha sohalar qatori ta'lim amaliyotiga ham tub o'zgarishlar kiritmoqda.

Bu asrlar davomida o'qitish tizimiga asoslangan ta'lim tizimida ustuvor vazifa bo'lib kelgan an'anaviylik (o'qituvchi va talaba o'rtasidagi jonli muloqot) bilan bog'liq bo'lib, u raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan didaktik jarayon bilan almashtirilmoqda.

Raqamli ta'lim tizimi ta'lim jarayoni AKT funkcionalligi asosida to'liq tashkil etilganligini bildiradi. Binobarin, ushbu tizim "zamonaviy inson hayotidagi eng muhim, hal qiluvchi omil vaqtdan unumliroq foydalanish va shu bilan birga kundalik axborot oqimida bo'lishdir" degan sharoitda yangi bilimlarni egallash uchun imkoniyatlar yaratadi.¹

Yana shuni ta'kidlash kerakki, O'zbekiston sharoitida "raqamlashtirish" va "ta'limni raqamlashtirish" atamalari yaqinda qo'llanila boshlandi. Shu sababli, "ta'limni raqamlashtirish" tushunchasini to'g'ri ifodalash va tavsiflash uchun turli xil yondashuvlar mavjud. Dastlab bu tushunchaning o'rnini bosuvchi "elektron" va "virtual" atamalari ishlatilgan. "Elektron" va "virtual" atamalari o'zbek tiliga 2010-yildan keyin kirib kelgan bo'lsa, "raqamlashtirish" tushunchasi 2018-yildan boshlab qo'llanila boshlandi.

Ko'pgina mualliflar, jumladan E.N. Makeeva², V.N. Minina³, E.V. Rummyantsev, L.M.Semenova kabi tadqiqotchilar o'zlarining ilmiy ishlarida asosiy tushunchani "**raqamli ta'lim**", "**raqamli ta'lim tizimi**" yoki "**raqamli pedagogika**" shaklida qo'llashgan. A.A. Verbitskiy ta'limga raqamlashtirish fenomenini qo'llashda asosiy tushunchani "raqamli ta'lim tizimi shaklida emas, balki raqamli tizim ta'limi" shaklida ifodalash mantiqiy deb

¹ Дорожкин Е.М., Ломовцева Н.В. Развитие цифрового образования в системе непрерывного образования: https://elarrsyvu.ru/bitstream/123456789/28464/1/978-5-91256-438-3_2019_014.pdf

² Makeeva E.N. Barqaror rivojlanish manfaatlari yo'lida ta'limni raqamlashtirishning zamonaviy tendentsiyalari: https://libelidoc.bsuir.by/bitstream/123456789/44657/1/Makeyeva_Sovremennyye.pdf

³ Minina V.N. Oliy ta'limni raqamlashtirish va uning ijtimoiy natijalari // Sankt-Peterburg universiteti axborotnomasi. Sotsiologiya. SPb., 2020.-T 13 - Nashr. 1C 84-101

hisoblaydi⁴. Muallif, shuningdek, "raqamli pedagogika" tushunchasidan foydalanishni noqonuniy deb hisoblaydi.

Raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan o'quv jarayonida ta'lim muammolarini hal qilishning iloji yo'q, chunki raqamli ta'lim resurslari faqat didaktik xususiyatga ega, ya'ni ular o'qitish nazariyasi asoslarini aks ettiradi. O'quv va texnik jihozlarda o'quv qurollari o'qitishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Raqamli ta'lim tizimida qo'llaniladigan asosiy o'qitish vositalarini uch guruhga bo'lish mumkin.

1. Texnik resurslar: kompyuterlar, noutbuklar, planshetlar, mobil qurilmalar, internet, video tizimlar, interaktiv ekranlar.

2. Ta'lim resurslari: dasturiy ta'minot, elektron ta'lim resurslari, axborot-ta'lim portallari, masofaviy ta'lim tizimi, elektron kutubxonalar, bulutli resurslar, vebinar (seminar, kurslar) va telekonferensiyalar.

3. Ta'lim jarayonini boshqarish vositalari: masofaviy ta'lim, elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar, mahalliy yoki tarmoq aloqa tizimidagi shaxsiy kabinet, raqamli o'qitish vositalari⁵. Raqamli ta'lim tizimida talabalar shaxsiy kompyuterlar, planshetlar, noutbuklar va mobil aloqa vositalaridan asosiy ish quroli sifatida foydalanadilar. Bu vositalar "o'quvchilarning qog'ozga sarflagan vaqtlarini tejashga yordam beradi. Talabani uy vazifasini bajarishi, agar o'qituvchilarning maxsus ko'rsatmalari talab qilinmasa, birinchi navbatda dasturiy ta'minot yordamida nazorat qilinadi".

Universitetlarda raqamli muhitni yaratishdan **maqsad** – AKT yordamida raqamli o'quv-uslubiy vositalardan tez va samarali foydalanish, onlayn ta'lim asosida bilimlarni puxta o'zlashtirish, ta'lim faoliyatini xolis elektron nazorat qilishni joriy etishning zarur sharti; shart-sharoit yaratish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirishdan iborat.

Hozirgi vaqtda ko'plab universitetlar oliy ta'lim muassasasining o'quv jarayonida yangi texnologiyalardan foydalanish bo'yicha aniq raqamli strategiyalarni ishlab chiqmoqda. Shuning uchun ham ta'lim jarayonini raqamli tashkil etish va talabalar va o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, jamiyatni raqamlashtirishni pedagogik tadqiqotlarning asosiy mavzulari sifatida belgilash zarur. Elektron "aqlli" qurilmalar va sensorlar, bulutli texnologiyalar, ilg'or tahliliy vositalar kabi rivojlangan texnologiyalar oliy ta'lim mazmunini o'zgartirmoqda. Ushbu texnologiyalar o'quv jarayonini takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Shu bilan birga, o'qituvchining raqamli savodxonligi muhim ahamiyatga ega, bu "o'qituvchining kerakli natijalarga erishish uchun mavjud texnologiya va qurilmalardan foydalangan holda bilim va ko'nikmalarini" rivojlantiradi.

Zamonaviy sharoitda universitetlar talabalarga o'quv jarayonida raqamli texnologiyalardan maksimal darajada foydalanishni o'rgatish majburiyatini oladi. To'g'ri ta'lim strategiyasini ishlab chiqadigan universitetlar talabalar va professor-o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlar uchun ko'plab qiziqarli yangi imkoniyatlarni ochishi mumkin. Raqamli texnologiyalar yordamida aniq natijalarga erishishning yagona yo'li yo'q. Individual o'qituvchilarga raqamli texnologiyalar bilan ishlashning yangi usullarini sinab ko'rish imkoniyatini berish va ularga kerakli yordamni berish orqali o'qituvchilar malakasini oshirish kolleji o'zining raqamli identifikatoriga ega bo'lgan dinamik muassasaga aylanishi mumkin. Raqamli asrdan foydalanish har bir o'qituvchining o'ziga bog'liq.

⁴ Ochiq ta'lim ta'lim tizimining axborot-ta'lim muhitini yaratish va rivojlantirish konsepsiyasi: <http://dosgu.ru/conc.html>

⁵ Kupriyanovskiy V.P. va boshqalar raqamli iqtisodiyotdagi ko'nikmalar va ta'lim tizimining muammolari // Xalqaro ochiq axborot texnologiyalari jurnali, 2017-C 20.

Yuqorida aytilganlarning barchasidan xulosa qilishimiz mumkinki, mahalliy oliy ta'limni modernizatsiya qilish muqarrar, u zamon bilan hamnafas bo'lishi kerak, ammo innovatsiyalar xavfini hisobga olish va o'z samaradorligini isbotlagan an'anaviy ta'lim texnologiyalaridan voz kechmaslik kerak. O'zbekistonda samarali ta'lim muhitini shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning muhim roli aniq, chunki ulardan foydalanish bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshirishga, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, bilimlarni qo'llashga tayyorlikni shakllantirishga yordam beradi, amaliyotda nazariy bilim va mustaqil fikrlash asosida.

Bundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, ta'lim faoliyatida innovatsion texnologiyalardan foydalanish yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashning zaruriy shartidir. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalardan foydalanish jarayonida jamiyat uchun yangi xavf-xatarlar paydo bo'lishini unutmashlik kerak. Albatta, ilmiy tahlil va zamonaviy ta'lim muhitini amaliy o'zgartirish tajribasi bilan taqdim etilgan ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak.

Ta'lim muassasalarining yana bir muhim guruhi mintaqalarda intellektual markazlashtirish markazlari vazifasini bajarishi kerak bo'lgan universitetlar bo'ladi. Universitetlarga onlayn ta'lim jarayonlarini qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratishlari uchun takomillashtirilgan universitet funktsiyalari bilan ta'minlash muhimdir. Bu ta'lim muassasalarining vazifasi oliy ta'limni maksimal qamrab olishni ta'minlashdan iborat bo'lib, bu hozirgi vaqtda har qanday rivojlangan davlat aholisi uchun ijtimoiy majburiyat hisoblanadi.

2022-yil yakunida "O'zbekistonda zamonaviy raqamli muhit" loyihasi tadqiqotchilari ish beruvchilar, oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalari o'qituvchilari va talabalari o'rtasida o'tkazilgan sotsiologik so'rov natijalarini taqdim etdi. So'rovda qatnashgan o'qituvchilarning yarmidan ko'pi va talabalarining deyarli 90 foizi onlayn ta'lim platformalari taqdim etayotgan imkoniyatlarni yuqori baholaydilar, ammo an'anaviy oliy ta'lim talabalar uchun ustuvor masala bo'lib qolmoqda ⁶

Albatta, raqamli texnologiyalar ta'lim muassasasini katta darajada o'zgartirdi va ta'lim sohasida ijtimoiylashuvning yangi shakllarini talab qiladi⁷. Ular ta'lim olish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, shu bilan birga jamiyat oldiga yangi vazifalarni qo'yadi, ularni qabul qilmasdan turib, O'zbekiston jahon miqyosida raqobatbardosh bo'lib qola olmaydi.

Xulosa o'rnida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy jihatdan kuchli, bozor iqtisodiyoti qonunlari to'liq amal qiladigan demokratik davlat qurishga hamda mamlakatda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatiga keng qulaylik yaratish va uni yuritishni soddalashtirish, yangi innovatsion g'oyalarni takomillashuviga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biri ekanligi bilan alohida ahamiyatga egadir. Shu bilan birga bu rivojlanishning dastlabki bosqichlaridan biri bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Dorojkin E.M., Lomovtseva N.V. Uzluksiz ta'lim tizimida raqamli ta'limni rivojlantirish: https://elarrsvpu.ru/bitstream/123456789/28464/1/978-5-91256-438-3_2019_014.pdf
2. Makeeva E.N. Barqaror rivojlanish manfaatlari yo'lida ta'limni raqamlashtirishning zamonaviy tendentsiyalari: https://libeldoc.bsuir.by/bitstream/123456789/44657/1/Makeyeva_Sovremennyye.pdf.
3. Minina V.N. Oliy ta'limni raqamlashtirish va uning ijtimoiy natijalari // Sankt-Peterburg universiteti axborotnomasi. Sotsiologiya. SPb., 2020.-T 13 - Nashr. 1C 84-101

⁶ Пашкова А.Ф., Абдурасулова Н. А. (2022). Цифровизация образования: проблемы и перспективы. Вестник Мининского университета, 8-31, 75

⁷ Умарова М. Х. (2020). К вопросу о цифровизации образования в Республике Узбекистан. Наука и образование сегодня, (12 (59)), 42-43.

4. Rumyantsev E.V., Matroxin A.Yu., Mishurov S.S., Romanova K.E. Globallashuv sharoitida zamonaviy muhandislik ta'limining ta'lim muhitini raqamlashtirish kontseptsiyasi // Muhandislik ta'limi. - Buyuk Britaniya: 25. 2019.-P56-64
5. Semenova L.M. Oliy ta'limni o'zgartirish sharoitida raqamli didaktikaning dinamikasi // Fanlar dunyosi pedagogika va psixologiya 1-qism Oltoy, 2020-No 3 6. Verbitskiy A.A. Raqamli ta'lim: muammolar, xavflar va istiqbollar http://journal.homocyberus.ru/Verbitskiy_AA_1_2019
6. Ochiq ta'lim ta'lim tizimining axborot-ta'lim muhitini yaratish va rivojlantirish konsepsiyasi: <http://dosgu.ru/conc.html>